

ใบความรู้

เรื่อง การใช้และการดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย / สากล

หน่วยการเรียนรู้ที่ ๔ แผนการจัดการเรียนรู้ที่ ๔

รายวิชา ดนตรี รหัสวิชา ศ ๒๑๑๐๓ ภาคเรียนที่ ๑ ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑

ภาพโดย วิทวัฒน์ มาทอง

การดูแลรักษาเครื่องดนตรีไทย

เครื่องดนตรีไทยมีหลายประเภท หลายชนิด แต่ละชนิดจะมีลักษณะและส่วนประกอบที่แตกต่างกันไป ดังนั้นผู้ใช้เครื่องดนตรีจึงควรให้ความสำคัญเกี่ยวกับการใช้และการเก็บรักษาให้มาก ปฏิบัติให้ถูกต้องตามวิธีการต่าง ๆ

การใช้เครื่องดนตรี ก่อนใช้จะต้องตรวจสอบความเรียบร้อยของส่วนประกอบ หลักลไกต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดเสียง ว่าเครื่องดนตรีชนิดนั้นมีความพร้อมหรือไม่ โดยเฉพาะเรื่องของเสียงเครื่องดนตรี ผู้เล่นจะต้องตรวจสอบดูแลเป็นอย่างดี เพื่อให้บทเพลงที่บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีเหล่านี้มีคุณภาพ มีความไพเราะน่าฟัง และสามารถใช้งานได้ตลอดไป ไม่เกิดชำรุดเสียหายก่อนงานจะเลิก โดยเฉพาะเครื่องดนตรีประเภทเครื่องสาย ซึ่งมีส่วนประกอบละเอียดอ่อนชำรุดเสียหายง่าย จึงต้องระวังเป็นพิเศษในขณะที่ใช้งานหรือเวลาบรรเลง

การเก็บรักษาเครื่องดนตรี การเก็บรักษาเครื่องดนตรี นับว่ามีความสำคัญไม่น้อยกว่าการดูแลความพร้อมใช้ก่อนการบรรเลงเช่นกัน ดังได้กล่าวมาแล้วว่า เครื่องดนตรีมีหลายชนิด แต่ละชนิดจะมีส่วนประกอบและหลักกลไกที่แตกต่างกัน การเก็บรักษาให้ถูกวิธีจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ผู้เล่นดนตรีจะต้องตระหนัก

อยู่เสมอ และต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามหลักการ จึงจะทำให้เครื่องดนตรีมีความคงทนสามารถใช้งานได้อย่างคุ้มค่า โดยปฏิบัติดังนี้

๑. หลังเลิกเล่นทุกครั้งต้องถอดสาย ปลดเชือกหรือทำอย่างอื่นตามลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิดให้อยู่ในสภาพที่จะเก็บหรือไม่ใช้งาน
๒. ทำความสะอาดเครื่องดนตรีแต่ละชนิดด้วยน้ำยา และอุปกรณ์ที่เหมาะสมกับเครื่องดนตรี
๓. เก็บใส่ภาชนะที่มีลักษณะเฉพาะของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด
๔. เก็บไว้ในที่ที่มีความเหมาะสม

วิธีเก็บรักษาเครื่องดนตรีไทย

๑) การเก็บรักษาขลุ่ย

๑. หลังการเป่าควรเช็ดให้สะอาด
๒. เก็บใส่ถุงให้เรียบร้อย
๓. วางหรือแขวนไว้ในที่ไม่เสี่ยงต่อการตกหล่น

๒) การเก็บรักษาขอ

๑. เมื่อเลิกเล่นให้ลดสายด้วยการหมุนลูกบิดลงประมาณครึ่งรอบ แล้วเลื่อนหมอนรองสายขึ้นไว้บนขอบกะโหลกขอ
๒. ทำความสะอาดโดยใช้ผ้าแห้งเช็ด
๓. แขวนหรือใส่ถุงเก็บใส่ตู้ให้มิดชิด

๓) การเก็บรักษาจะเข้

๑. เก็บไว้ในตู้และคลุมด้วยผ้าที่เย็บเข้ารูป
๒. เมื่อใช้บรรเลงเสร็จ ไม่ควรลดสาย เพราะสายจะเข้ากับหย่องจะเสียดสีกัน ทำให้หย่องสึก
๓. หากนมจะเข้หลุด ให้ใช้กาวติดไว้ในตำแหน่งเดิม

๔) การเก็บรักษาระนาดเอก-ระนาดทุ้ม

๑. ปลดเชือกคล้องทุระนาดข้างซ้ายมือลงข้างหนึ่ง
๒. ใช้ผ้าคลุม กันฝุ่นจับ
๓. ถ้าเลิกใช้งานโดยถาวร ควรม้วนฝืนระนาดเก็บ การม้วนฝืนระนาดควรหาผ้ารองหลังฝืนระนาดเพื่อป้องกันการเกิดริ้วรอย
๔. หากตะกั่วหลุด ควรติดให้อยู่ในสภาพเดิม
๕. หากผ้าพันไม้ตีหลุด ให้รีบพันไว้อย่างเดิม ป้องกันลูกระนาดแตก

๕) การเก็บรักษาฆ้องวง

๑. เวลาเก็บให้วางราบกับพื้น ไม่ควรวางตั้ง จะทำให้วงฆ้องหักเร็ว แล้วใช้ผ้าคลุมให้เรียบร้อย
๒. ระวังอย่าให้น้ำถูกเชือกแขวนลูกฆ้อง
๓. หากตะกั่วถ่วงลูกฆ้องหลุด ต้องติดให้เรียบร้อย

๖) การเก็บรักษาเครื่องหนัง

๑. ควรเก็บไว้ในที่ที่มีความชื้นน้อย
๒. เครื่องหนังบางชนิด เช่น ตะโพน กลองทัด ควรแกะข้าวที่ใช้ถ่วงหน้า และล้างให้สะอาด
๓. กลองบางอย่าง เช่น กลองมลายู ควรลดสายที่แรงเสียงให้หน้าหย่อน

๗) การเก็บรักษาเครื่องกำกับจังหวะ

๑. ทำความสะอาดทั้งก่อนและหลังเล่น ควรมีหีบและกล่องใส่

การดูแลรักษาเครื่องดนตรีสากล

เครื่องดนตรีสากลมีหลายประเภท เราควรดูแลรักษาให้ถูกต้องตามประเภทของเครื่องดนตรี ซึ่งจะช่วยให้มีอายุการใช้งานยาวนาน การดูแลรักษามีวิธีอย่างง่าย ๆ ดังนี้

๑. เครื่องสาย

ก่อนหรือหลังการเล่น ให้ใช้ผ้าแห้งลูบเบา ๆ บนสายและตัวเครื่อง เพื่อขจัดฝุ่นคราบโคลต่าง ๆ ถ้าเป็นเครื่องสายที่ใช้คันชักสี เมื่อเล่นเสร็จแล้ว ต้องปรับคันชักไม่ให้สายตึงเกินไป ก่อนที่จะนำไปเก็บในกล่อง เพราะหากปล่อยให้สายตึงเป็นเวลานาน อาจชำรุดได้

๒. เครื่องเป่าลมไม้

๑. ประเภทเป่าลมผ่านช่องลม ให้ใช้ผ้านุ่มเช็ดตัวเครื่องก่อนและหลังการเป่า ส่วนเครื่องเป่าที่เป็นโลหะ ให้ใช้ผ้านุ่มและน้ำมันที่ใช้สำหรับทำความสะอาดเครื่องดนตรี แล้วลูบไปตามกระเดื่องกลไกและตัวเครื่องให้ทั่ว เพื่อทำให้กระเดื่องกลไกเกิดความคล่องตัวในการทำงาน และช่วยไม่ให้เกิดสนิม

๒. ประเภทเป่าลมผ่านลิ้น มีวิธีการดูแลรักษาคคล้ายกับเครื่องเป่าโลหะ (ปิคโคโลและฟลูต) และเพิ่มการทำทำความสะอาดปากเป่าและลิ้นด้วยการถอดออกมาล้างทำความสะอาด จากนั้นผึ่งลมและเช็ดให้แห้งก่อนใช้ฝาครอบสวมส่วนบน แล้วจึงเก็บใส่กล่องให้เรียบร้อย

๓. เครื่องเป่าลมทองเหลือง

ใช้ผ้านุ่มเช็ดตัวเครื่องให้สะอาดก่อนและหลังการใช้ เมื่อใช้เสร็จแล้วให้ถอดกระเดื่องสำหรับไล่น้ำลาย แล้วเป่าลมแรง ๆ เข้าไปตรงปากเป่า เพื่อไล่หยดน้ำลายที่ค้างอยู่ในท่อ เสร็จแล้วถอดปากเป่าออกมาทำความสะอาด โดยใช้ผ้าเช็ด และใช้เศษผ้าและครีมขัดโลหะลูบบนตัวเครื่องแล้วใช้ผ้านุ่มเช็ดดูให้เกิดความเงางาม และเก็บใส่กล่องให้เรียบร้อย

๔. เครื่องดนตรีประเภทลิ้นนิ้ว

ใช้ผ้าสักหลาดหรือผ้าแห้ง เช็ดดูที่ตัวเครื่องและบริเวณลิ้นนิ้วให้สะอาด ปิดฝาครอบแล้วใช้ผ้าคลุมให้เรียบร้อย

๕. เครื่องดนตรีประเภทเครื่องตี

ใช้ผ้านุ่มเช็ดตัวเครื่องและส่วนที่ใช้ตีให้สะอาดก่อนและหลังการเล่นทุกครั้งและเก็บเครื่องดนตรีใส่กล่องหรือใช้ผ้าคลุมทุกครั้งในการเล่นเสร็จแล้ว